

A legelső magyar ember

MÁR BEHARANGOZTAK vecseryére, s mi, Nagy Jós-kával még mindig a tanítói szobában állunk, Lindeisz tanító úr és az esperes úr előtt. Az esperes úr sehogyan se tudott belenyugodni abba a gondoltba, hogy a belvárosi népiszkolából csak ketten akarunk gimnáziumban tovább tanulni.

— Tanító úr, figyelmeztetem, kultúr-nemzet vagyunk. Legjobb fegyverünk kultúránk fölénye, a magyar hazának e nehéz időben sok ki-művelt, istenfélő, igaz haza-fira van szüksége, — menny-dörögte az esperes. — E tör-ténelmi feladatot tanító úr-nak is meg kellene értenie!

— Mennek innen többen is gimnáziumba, méltóságos uram, — magyarázkodott a tanító, — de a szülők szegé-nyek.

— Hát akkor nézzük a tudósokat, — kezdett faggatni bennünket a pap. Először földrajzi tudásunkat firtatta, majd verseket mondatott velünk, végül számolunk kel-lett. A legnehezebb számtan-példákat kellett megoldanunk fejben. Ahogy az espe-res úr kigondolta a kérdést, már mondanunk is kellett az eredményt.

Ez már nem ment, az espe-res úr legnagyobb gyönyör-rűségére s tanítónk nagy szé-gyenére. Szegény tanító úr nálunk is jobban izgult ak-kora verejtékcseppek ilték ki homlokára, mint két bor-sószem. De nem szolt közbe, csak amikor a pap, gúnyo-san, megjegyezte:

— Mi az? Ebben az isko-lában senki nem tud számol-ni?

— Dehogyan nem! Ha Nyiri Jancsit hallaná a méltóság-os úr!

— Az kicsoda?

— Jancsi! Gyere csak be, Nyiri Jancsi! — lépett a nyi-tott ablakhoz a tanító úr.

Jancsi kint játszott a töb-biekkel az udvaron, a kelle-mesen meleg május estében. Zsidóiskolát játszottak, — ablakokat rajzoltak a földre, s féllábon ugráltak egyik ab-lakkarikából a másikba.

Amíg az esperes úr velünk nem végzett, ők se mehettek haza. S valamivel el kellett útni az időt.

— En-e? — fordult felénk Jancsi.

— Te hát. Gyere!

— Most?

— Azonnal!

Jancsinak nem akaródzott abbahagyni a játékot. De csak felrántotta bakancsait,

mert bakancsban nem ugrál-hatott, mezitláb viszont nem jöhetett be, s már ott is állt az ajtóban.

— Gyere beljebb!

Belépett, dicsértessékkal köszönt, s megállt, egyene-sen, nadrágjához szorított kézzel. Tudta, mi az illem.

Az esperes úr végigmérte, letétől talpig, s megcsóválta a fejét.

— Te vagy az a nagyokos? Jancsi nem felelt.

— Na, mondd csak, meny-nyi hétszer hét meg egy?

— Ahogy a tisztelőndő úr mondja, ötvenhat, különben ötven.

A PAP egy pillanatig ér-tetlenül nézett maga elé, az-tán felcsillant a szeme.

— Bravo! Hát kilencszer-kilenc meg háromszor hat?

S Jancsi felelt. Minden kér-désre hibátlanul. Azután az esperes úr földrajzból, ter-mészetrájból is kérdezte.

— Te miért nem mégy

— Mondd el!

Jancsi elhadarta. Előbb a miatyánkot, aztán még vagy három áldást.

— Helyes. És azt meg tud-nád-e mondani, ki a legelső magyar ember?

Akkor, év vége felé ta-nultuk Vörösmarty Főti da-lát. Nem az egész verset, csak néhány sort belőle. Azt a részt, amelyik így kezdő-dött:

A legelső magyar ember a király...

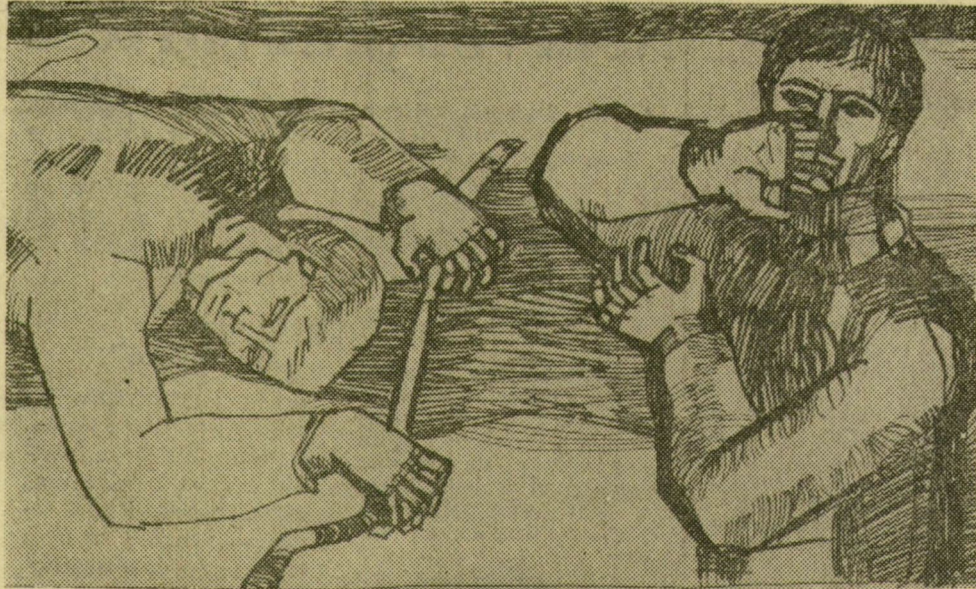
Vártuk, Jancsi elfújja a verset. De nem. Lehajtotta a fejét, mintha gondolkodna, nagyon sokáig állt így, majd kiegyenesedve, magabiztos hangon mondta:

— Az én apám!

— A te apád? — hülled-e-zett az esperes. — Azután miért?

— Mert az én apám a leg-első, aki minden reggel fel-ke-l.

— Mi a te apád?

Stefánly Edit rajza

ANDRÁSSY LAJOS

HÚSZ ÉVE

(Szeged felszabadulásának évfordulójára)

Ez a vers tegnap este a Sze-gedi Nemzeti Színházban ren-dezett felszabadulási emlékün-nepségen Miklós Klára Jászai-díjas művész előadásában hangzott el.

Húsz éve történt, szükségbidat vertünk a Tisza-parton s bordtam a követ korgó gyomorral, tél volt, csikorgó tél és még sem éreztem a bideget ba megbicsaklott térdem, ajkam rándult, hogy nem birom tovább, megállanék egy képet láttam szinte öntudatlan s erőt adott az októberi kép: akkor — emlékszem — késő délután volt az ágyúörgés megszakadt s a város mint tetszhalott már éledezni kezdett: a Tisza-partnak túlsó oldaláról egy szovjet barcos úszott át s magáról a vízbe bosszú kötelel eresztett, s én láttam amint felszakadt sebével, míg átúszott a ponton kötelével egy jajszó nélkül elvázott a parton s a kötelel nem engedte kezéből! én döbbenem a néma szenvedéstől, bisz gyermek voltam — eltakartam arcom...

a bunkerek fölött csak éreztük kigyúlva hogy ami ezán jön, csak jobb lebet, s az élet már ereinkbe lassan visszatérhet, s ba nem is láttuk akkor még amit a búsz éves ma kezével tapint, bisz új életünk hajnalát remegtük, de bittük már, amibe akkor kezdtünk.

És bőszi munka lángja lobogott, szívünkben abogy fogtak a romok, s épült a bid, az új! s a gyáratat abogy bajtotta újult akarát, mikor már nekünk szólt a gép, s a jelszavak magásra szálltak mint a madarak s velük magásra szálltak álmaink, mikor mienk volt végre minden itt ez ősi bomban — s városunk fölött bol pártunk első jelszavát kiírta a győztes vörös csillag örködött!

És múltak évek, barcunk bonyolultabb, munkánk keményebb, álmaink nehezebb lett, bannünk remények s kétségek csatáztak, már-már úgy tűnt, hogy elviselhetetlen nagy súlya nőtt a szónak becsületnek... aztán keserves évek, fekete napok után fejünk felett a csillagok régi fényükben mégis kiragyogtak, s ismét nyílt úton, nyíltan mehetünk célunk felé, míg szívünkben élült örvénye is a kinyzó viharoknak.

S most egyre szépül életünk... S e város ahol születtem, hol a parton álva búsz éve mélyen megrendült szívem: ma százszeknek tár kaput, ha nyáron kívülről, mint rózsakert, hogy várja vendégeit, kik földön, tengeren viszik szét birtét, birmevét, — nekem oly jól esik, hogy példa mi lehetünk s birtetbeti e város: hol a nép szabad, s magának alkot, legyen bár maroknyi, ba erejét, tudását összefogja mindent lebir, ott nincsen lebetetlen!

Csak így lebet a csillagokba jutni!

A Tisza-parton gyász és csend bonolt, a falak közül épp csak ellobolt a vert fasiszta bad s a néma döbbenet még ott lengett a lábnyomok felett, két búszke bidunk történ vízberogyva, a klinikák omlóva kőbalomba, fiainkat s a rokkant véneket a frontra lökték német fegyverek s a tépelt város még nyögött a számos sebből vérezve — míg e névtelen bős fekiadt a parton s benn a messzelátzó városbáz tornyán felkúszott a zászló előbb fehé, majd mint szívünk vörös...

S aztán csak jöttek, jöttek ők, a barcban megtépettek, mégis mosolygós arccal, ölelő karral bozzánk érkezők szívükre vonva asszonyt, gyermeket csillagot osztva, jó szót s kenyeret az ébezőlnek, árvákniak vigaszt, kinek-kinek mi kellett éppen azt s mi földalól, mint sirokból kibújva

megcsináltak, de most már mindegy, tulajdonképpen há-ború van, és mi ez ahhoz képest? Majd szépen betemet-jük, s jövőre hízhát itt a krumpli!

Volt Petrók kívül egy másik katonánk is, akit felfogadtunk kosztra és kvártélyra néhány napra: egy tatár őrmester. Leginkább azért marasztaltuk a házunkban őket, mert nekünk jó játszótársunk akadt Petro szemé-lyében, anyám meg úgy volt vele: a zúrza-varos időben jó az, ha van valaki a háznál, hát még ha katona is és fegyvere is van. Apánk helyett megvéde-nek bennünket bármilyen esetben, az a tank meg még olyan tiszteletet parancsol a háznak, hogy idegen be sem meri tenni a lábát. Nos, hát ezzel az őrmesterrel lakott Petro együtt a vasházban, mikor úton voltak, s ők ketten ki is egészítették egymást, mert amilyen fiatal volt Petro, olyan öregnek látszott a tatár, s amilyen játékos ez az ukrán kamasz, olyan kimértén katonás és fegyelmezett az őrmester. Ebből aztán az a fonákság adódott, hogy bármennyire is Petro volt a rangban idősebb, valami-lyen hallgatóságos, ki nem mondott egyezésé alapján mégis a tatár volt a fej, csak hát éppen a hadsereg, meg a rang iránti tisztelet tiltotta meg az őrmesternek, hogy ezt nyilvánvalóvá és kétségtelenné tegye. Olyan apa-fia viszony volt ez valójában, mert olykor a tatárnak egy szemmocnánása elég volt ahhoz, hogy Petrók lebeszélje valamiről, másrészt meg Petro hányszor megölelte gyermekeken az öreg, szőrös kis embert. Lehet, hogy nélküle már nem is áshatta volna azt a gödört ez a nagy kamasz az udvarunkon, inkább neki ástak volna valahol egy koporsónyi helyet.

Látszott az öregnek a bolondkocsizás után is, hogy ha nem tisztelné a rangot, akkor egyszerűen a térdére fek-tetné Petrók és alaposan elfenekelné. Mert azért a há-ború mégsem játék, s a katona nem lehet éretlen csin-tyevő. Öreg, vagy gyerek, itt egyre megy, az akna azért nem válogatja, mert nincs szeme, a német meg azért nem, mert szeme van. Esznel kell tehát lenni, mert csak a cél-tudatos gondolkodás és cselekvés ment meg a haláltól. A puskát akkor is meg kell tisztítani, ha nem lőnek vele, s a tank sem arra való, hogy virágágyat, kertet fordít-sanak a lánctalpával, vagy kutat ássanak vele. Majd ha vége lesz, az más, akkor akár kertikapát vagy gyerekjá-tékokat is csinálhatnak belőle.

Megérezhette Petro, hogy mi gözölög az öregben, mert ebéd után kivezényelte a tankot a gödörből és a kerítés helyreállításán kezdett matolni. Lehet, hogy meg is csinálta volna, ha nem kezd rá az eső, de az bizony kőver-csöppekben paskolta a földet, s Petrók is bezavarta a kiskonyhába. Mi nem szeretjük az esőt, mert olyankor mindig kukoricát kellett morzsolni, s nincs annál ros-z-

szabb, mint a nyers csutkáról ledörgölni a szemet. Előbb lemegy a hús az ember tenyeréről. Most egyedül az tette elviselhetővé a morzsolást, hogy Petróknak is odanyomott anyám egy szakajtóval.

— No, mutasd, nálatok hogy morzsolnak!

Nem csinálják azt másként Ukrajnában sem, ellen-ben Petro annyival jobban boldogult a csövekkel, hogy lapátnyi tenyere volt, s azzal csak úgy dúrta a nyers szemek-et a vizes csutkáról. Az első csöveknél még csak áll-tak a versenyit, hanem amikor már megvörösödött a te-nyerünk, inkább csak legyezgettük meg nyálaztuk az égő húst.

Jó kiadós eső hullott, egykettőre megbuggyant az ud-var meg a kert, s a friss gödör felé csörgedezett a moc-kos lé. Jó kis kacsaúszató duzzadt a tank vájta gödör-ben, ok és alkalom az új játékra. Mert ahogy ritkulni kezdett az eső szeme, már készen voltunk az ötlettel. Gólyalábakat ácsoltunk, s azokkal járva visztotunk a víz fölött. Petro is megcsinálta a maga alkotmányát, és máris ott toporgott, egyensúlyozott közöttünk a tócsában. Két fejfel is kiemelkedett közülünk, mert nemcsak ma-gasabb volt, a gólyalábakat is magasabbra szabta. Elő-ször csak topogott, topogott, egy lépés előre, egy lépés oldalra, de hamar rájött a forszára, s pár perc múlva már va-lóságos keringőt járt a gólyalábakon. Perdült, fordult, énekelt, mi meg kísértük, ahogy tudtuk, mintha csak előadást tartanánk holmi víziszínpadon. Anyánk nem is kacagott, már-már visztotott, s jókedvében a könnye is kipotlyant. S minthogy hálás közönség volt, mi egyre jobban belemelegettünk a táncba, a forgolódásba. Ke-ringő, díszmenet, keringő, díszmenet, így vezényelt benn-ünket Petro, s mi hűségesen libegtünk és vonultunk utána, míg egy gyászos reccsenés végig nem futott Petro egyik lecláiban. Egy öreg csomónál elpattant a viselt ke-rítésléc, s Petro úgy hullott a felkavart szurkos színű lébe, mint egy zsák. Szeme, szája telefröccsent vízzel, puccos ruhája — amire nagyon sokat adott — merő iszap, sár lett, de Petro ebből sem csinált nagy esetet. Úgy tett, mint bármelyik gyerek, mikor leveri a körmet, vagy elesik: felpattant és mintha mi sem történt volna, most már nem gólyalábon, hanem csak úgy eszmében diktálta tovább az ítemet. Magunk között voltunk, Petro velünk nevetett, énekelt — egészen addig, míg meg nem látta az őrmestert, aki két gözölög csajkával lépett be a kiskapunkon. Megszepent és lehajolt, a csizmáját kezdte mosogatni, hogy ne kelljen az öreg szemébe nézni, s csak akkor egyenesedett ki, amikor az öreg a két csaj-kával eltűnt a kiskonyhában. De akkor olyan frissen ki-ugrott a gödörből, mintha kigyó csípte volna, s besza-ladt a kamrába, magára húzta az ajtót.

Eltelhetett felóra is, mire előjött. De akkor újra

gimnáziumba? — hagyta ab-ba a vizsgáztatást.

Jancsi bambán nézett fel az életerős, egészséges kö-zéből papra, azután a ta-nító úrra meresztette a szemét.

A tanító úr választott nagy-sietve:

— A szülei, méltóságos uram, nagyon szegények.

— Az nem akadály, — hallgattatta el egyetlen kéz-legyintéssel a pap. — Ösz-töndj is van a világon. Te akarnál-e tanult ember len-ni, szépen élni, fiam?

— Igen!

— Imádkozni tudsz-e?

— Igen.

— A miatyánkot?

— Tudom.

— Utcaspró.

— Na, na, — dobolt idege-sen a kezével az esperes úr az asztalon. — Jól van, na, elmehetsz.

Jancsi megfordult, elindult. De az ajtóban megállt, s fé-lig visszajött.

— És tényleg felvennének a gimnáziumba, ha az apám is akarná?

— Persze, persze, csak menj!

Mi még maradtunk egy ideig. Az esperes úr kérdez-getett, azután bennünket is elküldött.

SZEPTEMBERBEN gim-naszták lettünk. Mi, ketten, Nagy Jós-kával. Nyiri Jancsit nem vették fel.

Pedig ösztöndíjat se kért.

olyan tiszta volt mindene, mintha a patikában csoma-golták volna. Tiszta ing feszült a mellén, a csizmája ra-gyogott, s a ruháján sem volt még egy gyűrődés sem.

Nézegettük, rácsodálkoztunk, de Petro csöppet sem tetszelt az ügyes ember pózában. Egész magatartása ilyesformán választott ámuldozásunkra:

— Katonadolog!

Amikor másnap reggel felébredtünk, se tank, se Petro, se tatár. Anyám mondta, hogy hajnalban felsora-koztak és rátértek a szolnoki útra. A tatár még hozott egy vödör tejet, aztán köszöntek és mentek. Petro vala-mint mondták, magyarázót, üzent nekünk is, de nem ér-tették egymást, így hát újra széttárta a karját és újra nevetett, majd még egyszer intett anyáknak a tankto-ronyból és elnyelte a vasház. A tankok dübörgése, do-bogása még messziről visszahangzott, aztán mire a nap felkelt, az is elcsendesedett.

Néztük a gólyalábát, amely elreccsent Petro alatt: vajon hogy lehetne megfoltozni? Sose játszottunk még ilyen jól. Talán még Petro sem, aki eljött a há-ború-ról, otthagya a szapora-fogócskát, hogy megverje a németet.

Sokáig vártuk vissza Petrók a reperált gólya-lábbal. Meg is vasaltuk a lécet, úgy hogy már biztosan megbirta volna őt is, de nem jött. Pár hónap múlva a kórházból kaptunk üzenetet: a tatár fekiadt ott sebesülten. El-mentünk mindnyájan, hogy megnézzük.

Anyám a legjobb befőtteket rakta a kosarába. Az őrmes-ter a nagy terem legsarkában fekiadt, csak a szeme volt ki a pólyából. Valahol a harcban összegett. Néztük né-mán az öreget, a fáradt szemeket és a mozdulatlan fe-hér pólyát, meg a takarót, s addig-addig vizsgáltuk hogy azt is észrevettük, csak egy láb van a pokróc alatt.

Mint a kenetlen kerék, csikorogtak a percek, a mu-tató minden pöccenése egy-egy nyilallás volt a szürke szemben.

Petro? — kérdeztem aztán félénken és szégyellősen.

A tatár becsukta a szemét. Szemhéja megnedvesedett, gödrének sarkában összefutott a könny. Nem is nyitotta ki a szemét, amíg az ágya mellett voltunk. Mielőtt el-mentünk, anyám a zsebkendőjével felitatta a sós köny-nyeket, letette az ágy mellé a befőttes üvegeket és csend-ben, lábujjhegyen elmentünk.

— Szegény gyerek, még csak ki sem játszhatta ma-gát! — sóhajtott anyám a lépcsőn.

En meg egész úton azon gondolkodtam, hogyan le-hetne a Petrórój ránkmaradt gólyalábakból igazi műlábát csinálni a tatárnak.

Csak három nap múlva tudtuk meg, hogy bizony az már neki sem kell. Pedig ő megfontolt, okos, felnőt ember volt, nem olyan éretlen kamasz, mint Petro.